

LA FORTIFICACIÓ IBÈRICA DEL TURÓ DEL MONTGRÒS (EL BRULL, OSONA): DARRERES NOVETATS

per Albert LÓPEZ I MULLOR i Jordi ROVIRA I PORT

ANTECEDENTS

La important fortificació ibèrica situada a l'indret conegut amb el nom de «Turó del Montgròs», dins del terme municipal d'El Brull, a la comarca d'Osona, fou descoberta casualment a les darreries de l'any 1974, amb motiu de la recuperació de pedres procedents de l'enderrocament de la dita muralla, destinades a ser utilitzades per empreses locals de construcció.

La descoberta fou ràpidament comunicada al Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona i a l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la mateixa corporació, institucions que durant l'any 1975 emprengueren treballs adreçats a la conservació del monument i a la seva coneixença arqueològica.

Així, les excavacions arqueològiques realitzades durant l'any 1975 han romàs inèdites fins al present, llevat d'una curta notícia apareguda recentment¹. Malgrat això, l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació, tenint en compte l'extraordinari interès d'aquesta construcció defensiva, reemprengué l'any 1980 l'estudi dels materials procedents dels dits treballs de l'any 1975, els quals restaven al Museu Arqueològic de Barcelona². Com a continuació d'aquest renovat interès per

---

1. E. MORRAL, J. NIETO i D. MIQUEL, *Turó del Montgròs, El Brull, a Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys, Excavacions arqueològiques a Catalunya*, 1, Barcelona, 1982, pàgs. 242-245.

2. La totalitat dels materials trobats a les excavacions dutes a terme al Turó del Montgròs durant l'any 1975, sota la direcció del Dr. E. Ripoll i els senyors R. Batista i J. M.ª Nuiç, restaven dipositats al Museu Arqueològic de Barcelona. Darrerament, aquests materials, amb l'autorització dels directors dels primers treballs, han estat netejats, inventariats i estudiats pels signants. D'igual manera, els propietaris de la finca petanyent a la família Sala d'El Brull, han cedit amablement, per al seu estudi, una sèrie d'interessants materials recollits durant els treballs efectuats l'any 1975.

Sobre la troballa d'El Brull hom pot consultar: Redacció, *Hallazgo de una muralla ibèrica en El Brull, a Información Arqueológica*, 17, maig-agost, 1975, pàgs. 133-135. A. LÓPEZ MULLOR, J. ROVIRA PORT i E. SANMARTÍ, *Nous treballs a la fortificació ibèrica del Turó del Montgròs (El Brull, Osona), a Información Arqueológica*, 38, gener-juny, 1982, pàgs. 36-39.

les restes d'El Brull, durant l'any 1982 s'ha dut a terme la segona campanya d'excavacions, sota la direcció dels signants. Aquestes recerques han tingut com a objectiu la delimitació cronològica de l'ocupació antiga del Turó del Montgròs i, al mateix temps, esbrinar l'etiologia del notable enderrocament visible a ambdós costats del parament de la fortificació.

L'EXCAVACIÓ DE 1982

Per tal de conèixer amb detall el procés d'abandonament de la fortificació ibèrica, així com la datació de la seva utilització, i, alhora, esbrinar la configuració d'un presumpte assentament del Bronze Final —l'existència del qual sospitàvem per les abundoses restes ceràmiques d'aquesta cronologia trobades al llarg de les prospeccions i excavacions de l'any 1975—, practicàrem un tall estratigràfic de 12 m. quadrats de superfície al costat nord d'altres dos talls excavats durant la primera campanya de 1975.

L'excavació efectuada ha proporcionat una estratigrafia prou simple però il·lustrativa: després d'un estrat d'humus —estrat 1—, s'ha trobat una potent capa d'argiles i llims amb grans blocs de pedra calcària, procedents de l'enderrocament de la muralla. L'exhumació d'aquesta capa es trobà molt dificultada per la presència de carreus caiguts de la fortificació i de nombroses soques i arrels de l'abundosa vegetació arbòria que havia crescut sobre la muralla i els seus voltants. Aquesta capa fou assenyalada com estrat 3. Tant aquesta capa com l'anterior, el nivell superficial, així com la següent, que ara descriurem, s'entregaren molt clarament a la cara externa oriental de la muralla, la qual fou denominada element 2.

L'estrat 4, que estava cobert pel 3, era de color marró fosc, i, encara que també hom registrava la presència de nombroses pedres, aquestes eren menys voluminoses en general, malgrat que també es trobaren alguns carreus. Per dessota d'aquest nivell, aparegué un últim estrat de terra argilosa, més fosca, amb cendres, i algunes pedres, pertanyents al sòl natural. Aquesta darrera capa, contràriament a les anteriors, no s'entregava a la muralla sinó que passava per sota de la construcció ibèrica. Aquest estrat fou assenyalat amb el número 6, i correspon a una ocupació anterior a la construcció de la muralla, datable en el Bronze Final II, vers al segle X a. de C.³.

La posició de l'estrat superficial —1— i dels dos estrats de pedres caigudes procedents de la muralla —3 i 4— era molt precisa. Totes aquestes capes es lliuraven clarament al llenç extern de la fortificació que encara resta dempeus —element 2—, tot indicant que l'enderrocament del mur s'havia produït com a conseqüència del seu abandó. Nogensmenys, aquestes dades, molt clares pel que fa a la cronologia relativa del fenomen que ens interessava constatar, no pogueren ser complementades amb informació sobre les dates absolutes de construcció i abandonament del recinte fortificat, els quals mercès als materials recollits en campanyes anteriors, i en dades actuals, creiem poder fixar entre la primera meitat del segle IV i el segle II a. de J.C.⁴.

3. Sobre l'estrat 6 i els materials del Bronze Final que ha proporcionat podeu veure la corresponent comunicació presentada en aquest mateix Simposium.

4. L'observació detinguda dels materials arqueològics exhumats l'any 1975, quan han estat estudiats per primera vegada, permet assignar una data d'inici de l'ocupació ibèrica vers la

Figura 1: Vista parcial de la muralla ibèrica d'El Turó del Montgròs.
En primer terme hom pot veure la porta amb el doble parament de l'esquerra i el baluard de la dreta. També a la dreta, s'aprecia el costat sud d'una torre pesudotrapezoidal.

LA MURALLA I EL SISTEMA DEFENSIU

Pel que fa referència a la interpretació de la muralla, podem dir, tenint en compte els resultats de l'excavació que, per al seu bastiment, s'aprofitaren alguns dels blocs calcaris ja existents en el terreny —els assenyalats com a element 5— i, a més a més, s'hi dipositaren altres grans blocs, extrets de les afloracions veïnes, que acompliren el paper de basament de la construcció. No obstant això, cal dir que aquest basament constitueix únicament la filada més inferior de les descobertes, car l'enorme amplària de la muralla no necessita pràcticament de fonamentació. No oblidem que, en alguns punts, la muralla té un gruix que sobrepassa els 5 m. D'altra banda, aquesta tècnica constructiva és molt similar a l'emprada a la fortificació del Casol de Puig Castellet (Folgueroles, Osona), pràcticament bessona del conjunt d'El Brull⁵. Per a finalitzar, és del tot evident que, llevat la descrita primera filada, la resta dels carreus visibles al Turó del Montgròs pertanyien a l'obra vista de la muralla⁶.

De manera expressa, no hem fet referència a l'apartat estratigràfic d'un element estructural que referma les nostres conclusions sobre l'ús i funcionalitat defensiva del monument. Ens referim al terreny natural —anomenat estrat 7—, conglomerat de marès, que, en aquest sector del Turó del Montgròs, pren de forma natural l'aparència d'una esquena d'ase sobre la qual hom bastí gran part de la muralla. És força interessant constatar que els constructors de la muralla d'El Brull s'adaptaren a la topografia del lloc, tot aprofitant aquesta elevació natural per assentar sobre ella el llenç central de la muralla. Al mateix temps, a la zona plana s'aixecaren imponents

---

primera meitat del segle IV abans de l'Era. Part d'aquesta materials, un fragment de ceràmica àtica de vernís negre i un fragment de ceràmica àtica de figures roges, han estat exhibits a l'exposició complementària d'aquest Simposium. D'altra banda, entre els materials recollits per la família Sala podem veure un fragment de ceràmica campaniana B, forma Lamboglia 5, que ens du la data final d'ocupació antiga del lloc a les darreries del segle II abans de l'era. L'ocupació del segle III i de la resta del segle II, es troba testimoniada per fragments de ceràmica del taller de Roses i campaniana A.

5. M.ª D. MOLAS, *Hallazgos en el Casol de Puig Castellet (Folgueroles, Barcelona)*, a *Pyrenae*, 12, 1976, pàgs. 177-179.

6. Aquesta hipòtesi de la construcció de la muralla i de la funcionalitat i etiologia de les seves diverses parts, discrepa dels criteris exposats en el petit treball sobre la fortificació citat a la nota 1. Cf.: MORRAL, NIETO, MIQUEL, *Turó del Montgròs...* citat, pàgs. 242-243. Precisament aquests autors creuen, i així queda indicat en les il·lustracions, que el talús excavat els anys 1975 i 1982, és un suposat «terrallé de reforç en forma de talús». No deixa de sorprendre aquesta afirmació referida a uns estrats que, a la seva base —l'estrat 4 de 1982— contenien restes de teula moderna i fragments de ceràmica grisa medieval. A més a més, els estrats 1, 3 i 4, contenien clarament grans carreus, pedres poligonals i terra, procedent del enderrocament de la muralla, que no es produí totalment fins època medieval.

D'altra banda, és incomprendible la pretensió de veure en el parament de la muralla les hipotètiques restes d'una «fonamentació» que, segons el plànol publicat per dits autors, abastaria també una bona part de les filades de la porta. Precisament la muralla d'El Brull, per la seva amplària i la magnitud de la seva construcció no necessita cap fonamentació especial per al seu sosteniment. Conseqüentment, els paraments són totalment homogenis i els únics engruiximents aparents en els llenços es troben produïts per l'acció de les arrels que han desplaçat un bon nombre de blocs. Totes aquestes qüestions seran degudament analitzades i ampliades en el treball monogràfic sobre el jaciment d'El Brull, de propera aparició.

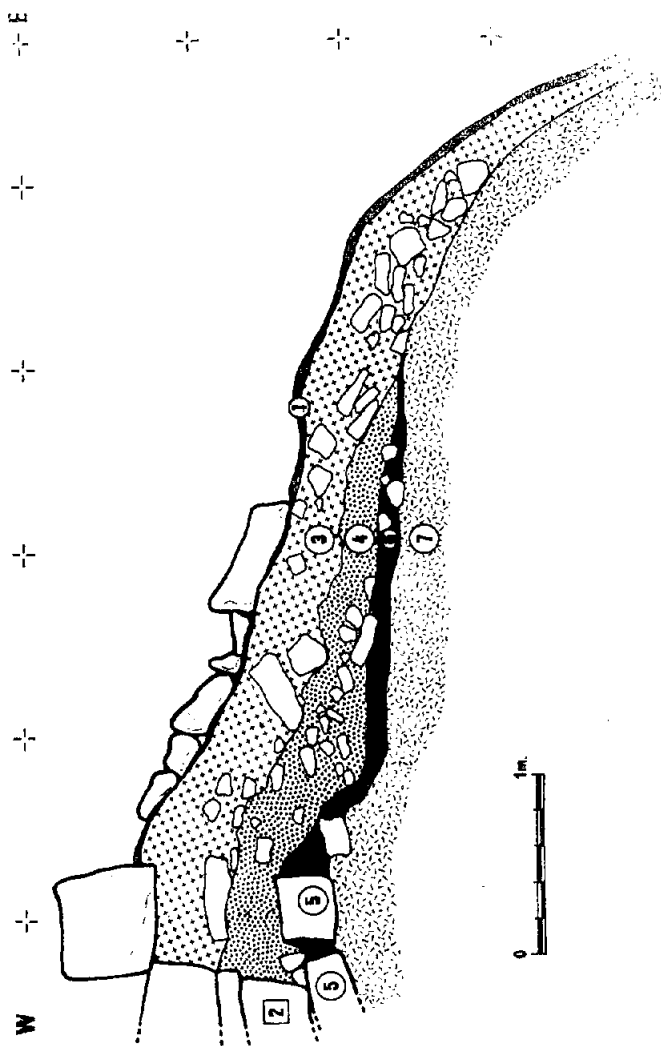

Figura 2.- Tall estratigràfic visible al perfil nord de l'excavació del 1982.
 1: estrat superficial, 2: llenç de la muralla, 3 i 4: estrats d'enderrocament,
 5: pedres anteriors al bastiment de la muralla i, a vegades, utilitzades
 com a fonamentació, 6: estrat del Bronze Final, 7: terreny natural.

torres de planta pseudotrapezoidal, de les quals hom pot comptar-ne a l'actualitat, dues: una situada aprop de la porta descoberta i, una altra, encara pendent d'excavació, situada a uns 65 m. al nord de la primera.

La disposició apuntada implicava unes òptimes condicions defensives de la muralla, car l'existència del talús natural, tal vegada retallat en l'antiguitat per reforçar les seves condicions bèl·liques —malgrat que aquest extrem no ha pogut ésser constatat exactament als sectors descoberts, quelcom pertorbats per l'acció de les màquines en descobrir-se el jaciment—, es veia complementada per l'acció de les dues torres de planta pseudotrapezoidal descrites, una d'elles molt aprop de la porta, i també per l'existència de dos baluards a ambdós costats de l'accés del recinte i una estructura de planta semicircular —que hem identificat també com a torre— a l'extrem meridional de la fortificació.

Tot resumint les observacions exposades, pot observar-se que el sistema defensiu constava, com a mínim, del següents elements: en primer lloc, l'aprofitament de la topografia del terreny que presenta notables penya-segats al nord, sud i oest de la muralla, tot deixant un istme accessible a l'est, precisament barrat en la seva àrea central per una plataforma sobreelevada natural, que devia formar antigament un petit turó allargassat perpendicular a l'eix de la serra. Aquest petit promontori natural no arribava fins els límits septentrional i meridional de l'esmentat istme. Per aquesta raó, entre aquest promontori i els extrems nord i sud del Turó del Montgròs, s'aixecaren sengles torres trapezoidals, situades als límits de l'esmenada plataforma. Aquesta defensa natural fou coronada pel pany principal de la muralla. Finalment, l'espai existent entre les torres i els penya-segats nord i sud, fou barrat amb llenços de muralla que, en el cas concret del costat sud, on es troba situada la porta d'entrada, fou reforçat mitjançant un petit baluard, a la dreta de l'accés, i un doble parament a l'esquerra de la porta. L'extrem de migjorn de la muralla estigué també protegit per una estructura turriforme de planta curvilínia.

CONCLUSIÓ

Al llarg de la nostra excavació la troballa de material ceràmic fou quasi inapreciable i, en tot cas, poc significativa. Amb prou feines es descobriren una dotzena de fragments de ceràmica comuna ibèrica, tota ella informe, que res ens diu sobre les dades concretes que cercàvem —No obstant això cal tenir en compte les dates entre la primera meitat del segle IV i finals del segle II, proporcionades pels materials procedents de treballs anteriors o recollits en superfície—. Nogensmenys, aquest fet no és gaire sorprenent. Com s'ha dit, la muralla, construïda dalt d'una petita elevació de la roca de marès triàsica natural, dominava una extensa explanada que, com si fos un istme, s'estén entre les dues vessants de penya-segats. Aquesta posició dominant sobre l'únic accés al recinte tancat per la fortificació, sens dubte, es veia reforçada per la construcció d'un glacis, tot retallant l'esquena d'ase natural per la seva cara est. Aquest treball de complementació de les virtuts defensives de la fortificació, possiblement estigué acompanyat de la corresponent neteja de la zona extramurs, és a dir, la situada sobre el glacis i de l'àrea adjacent a aquesta. La dita neteja evitaria la progressiva degradació del valor defensiu del lloc i, per tant, hom tendria a preservar-lo d'escombraries o runa, l'acumulació de les quals podia disminuir l'altitud útil de la muralla. Tal vegada, aquestes escombraries foren dipositades més enllà del referit glacis i, per aquesta raó, l'any 1975 hom localitzà restes ceràmiques en aquest sector, allunyades quelcom del conjunt defensiu. D'altra

banda, el reompliment de la fortificació que coneixen *de visu* en certs llocs, tampoc sembla contenir fragments ceràmics ni d'altre material arqueològic⁷, car es troba format per terra i capes de pedres de diferents tipus, amb predomini de les planes de forma poligonal, col·locades en capes horitzontals i successives.

Per finalitzar, cal dir que totes aquestes observacions són encara provisionals a l'espera del resultat de futurs treballs de més gran envergadura que, molt probablement, donaran nova llum sobre el coneixement arquitectònic i arqueològic d'aquesta important estació ibèrica.

---

7. A excepció d'alguns materials del Bronze Final procedents de l'assentament anterior a la muralla i que foren recollits juntament amb les pedres i la terra de l'indret i posteriorment utilitzats per al bastiment de la fortificació.